

În întâmpinarea CONGRESULUI EDUCAȚIEI POLITICE ȘI CULTURII SOCIALISTE

Ceva în legătură cu sublimul...

A fi sau a nu fi, aceasta-i una dintre întrebări. Capitală, desigur. Dar și a câștiga sau a pierde poate fi un embrion, un bruion de întrebare, chiar dacă nu Hamlet și-a pus-o, deși și el și-ar fi putut pune o asemenea întrebare... Căci pînă la urmă și el se află într-o ecuație care dă un rezultat greu de înscris în catastif: da, fiindcă e cel puțin delicat să te pronunți despre întreprinderea întreprinsă de el, dacă a supus balanța să ni-l arate câștigătoriu, au ba... Mai simplu ar fi să ne pronunțăm despre rezultatul războiului cu morile de vînt purtat de cavalerul utopic de la Mancha. Mai simplu, și nu prea. Oricum, să învingi o moară de vînt pare o nebunie, ceva imposibil, deoarece zic experții în morărit și savanții în vînt că moara care macină vînt e greu s-o pui cu botul pe labe, căci chiar de-o pui, vîntul e mai dificil să-l pui cu botul pe labe, imposibilul e mai greu să-l pui cu botul pe labe. Asta ne-ar putea duce răpede spre trista concluzie că renumitul Cavaler al Tristei Figuri e sortit în final unui trist bilanț: să piardă în scripte toate bătăliile pe care le-a iscat, inclusiv cea cu leul, și să ne apară de un ridicol enorm. Păi da, cine nu învinge, e ridicol, așa scrie și în istoria războaielor lumii, și doar cine câștigă e plin de lauri, îmbălsămat în aplauze și parfumuri coloniale. Cavalerul Utopiei moare perdant, în patul său per-

sonal, ca un biet anonim, fără fanfare, nici măcar civile. A pierdut totul? Dar de-ar fi câștigat, ce-ar fi câștigat? Vîntul? Sau, chiar, n-a câștigat nimic acest Sisif de la Mancha? Aici poate n-ar fi rău să ne delimităm, cum se spune, sau să deschidem un parantez: Alexandru Machedon a câștigat mereu, spații după spații, zări după zări, a înghițit în burta sa de minotaur, corăbii, cetăți, oameni, țări, imperii, într-un labirint de sticlă, ba mai mult, într-un labirint de aer, fiind, el, vizibil, sonor, fiind într-un labirint la vedere, la belvedere, la frumoasă vedere... Ei, și? Căci așa sîntem noi, puși să dăm cu eișul! Un gînd scrofulos ne cheamă la datorie: înapoi! de pre cimpurile de bătaie ale istoriei, pre scenă, între litere, pe cimpurile de bătălie ale eroilor literari. Bine, întoarcem căruța. Hai mai la deal de Spania, la nea Richard al III-lea, dragul nostru cocoșat. El câștigă toate bătăliile, îi rade și la intrigi și la birfe pe toți, câștigă chiar și-o bătălie sexuală, pe un sicriu, ca să pecetluiască victoria verbului a câștiga. Pierde o singură dată, din cauza unui cal. De-ar fi avut la îndemină o mîrșoagă, dădea pe ea bacșiș un regat, căci recîștiga imperiul său de baliverne și otrăvuri și intrigi, imperiul său de crime. Calul nu s-a arătat. În basmele noastre, cînd se înfruntă doi voinici, un zmeu și un preafrumosfăt, hop și calul năzdrăvan apare — și bi-

nele câștigă. Calul — armăsar, iapă, minz, cirlan — nu e de partea Răului. Precum Pegasul, inaripatul, de partea muzelor, a frumosului. Precum Rosinanta, de partea nebuniei frumoase, de partea Utopiei. Numai un cal parcă se perverti în istorie, acceptând să fie senator: calul lui Caligula. Ce-o fi câștigat, mai mult fin, mai mult ovăz? Calul de lemn și calul lui Caligula, iată doi cai care mă obsedează și pe care tare vreau să-i pun la o căruță și să-i aud ce-și mai spun. Ei sint dintre cei care sint gidilași pe frunte (nu între coarne!): bravo! bravo! ați trecut primii linia de sosire, vi se cuvine zăhărelul. Ei sint niște copitate pragmatice, trag bine la țintă, ca și cei ce-i țin de friu. O nebunie pragmatică i-a condus și pe confrății lui Ulise, l-a condus și pe Caligula. Pe cită vreme răpciugoasa copitată ce-l cară în spinare pe Don Quijote știe și ea (de ce să nu știe? ei, drăcia dracului!) că trecînd prin Vămile Răului, ca un erou de basme, cavalerul sublimei utopii se inițiază în Sublim, și chiar dacă pierde, cum e poate și firesc, atitudinea sa, superbia sa, frumusețea sa morală ramin nimbate, ca și coiful său, de grandoarea și strălucirea Utopiei, de duhul etern al Sublimului. Pierzînd, el a atins totuși imposibilul, el a deschis omului și umanității pentru o clipă măcar marea poartă a visului intrupat, noblețea blazonului său nerămîindu-ne mai puțin supremă decît a oricărui zeități (olimpice sau ba, de prin Olimp sau de pre cerurile de aiurea). Tot conjugînd a pierde și a câștiga, era să-l pierdem din vedere pe Sisif. Să ne fie clar, declarăm ca la proces: noi nu-l iertăm pe Sisif pentru măgăriile și porcăriile sale (ca să luăm din lumea animalelor relele, să-l mai scutim pre om de blăstămățiile sale): dar pedeapsa ce i s-a dat, să care la înfînt petroiul, ni se pare prea de oaie! Infinitul devine pentru el (și prin el, pentru noi) palpabil, sensibil: păi cum de nu, cu bolovanul în circă, piș, piș, pînă în virful cărării, pînă în pisc, unde face o haltă, drămuînd infinitul în halte, drămuînd timpul în halte (căci și timpul este înfînt, cum ar spune o romanță)... Pierzînd totul, Sisif câștigă petroiul și haltele, și încă ceva: conștiința că e pedepsit și știința că cei care l-au pedepsit și deci l-au învîns nu sint mai drepți ca el, dacă l-au potcovit c-o asemenea osîndă, nu sint mai curați ca el și sau degeaba în Olimp... Sisif a câștigat gîndirea, pierzîndu-și instinctivele-i porniri și libertatea peripatetică fără bolovan în circă... Incurcat verb este și acesta, pe care-o să-l scriu cum ar trebui: a pierdeșiacîștiga. Sau:

a câștigașiapierde... Agamenon câștiga războiul și-și pierde soția și neamul, și chiar pre sine se pierde, sub cușitul celei trecute cu el în terfeloașele istoriei, Clitemnestra. Ce era de preferat? Dar cu domnul Montaigne care e situația? Fugînd el de clima ce năvălea în orașul unde era uns primar și-a câștigat sigur viața, pierzîndu-și astfel moartea ce-ar fi putut acolo să-l inhame... dar după unii experți și-a pierdut onoarea, câștigîndu-și răgazul de-a ne mai lăsa eseuri nemuritoare. E o chestiune nu ușor de cîntărit, nefiînd vorba de brînză sau de urdă. Mulți și-au dat cu presupusul, în ce privește acest moment al biografiei sale, în ce privește acest moment de cumpănă a Geniului (să-i zicem lui Montaigne și așa dacă tot a fost geniu!)... Plecînd de la întrebările multor cercetători ai săi, și în special de la doamna Alice Voinescu, ne-am dat și noi cu presupusul despre domnul Montaigne și despre verbul pe care probabil chiar atunci îl conjuga: a pierdesauacîștiga, a câștigasauapierde... Dar de fapt lucrurile stau mult mai simplu decît se pare — să riscăm o simplificare: ce primează într-un bilanț aritmetic, rezultatul, sau semnificația rezultatului? Pentru Napoleon, cel care avea un puls fantastic (46 bătăi pe minut), doi și cu doi făceau patru. Dar acest exemplar biologic încărcat de calm și de luciditate, și nu de electricitate țifnoasă și în orice secundă belicoasă, a construit unele dintre cele mai năbădăioase campanii belicoase. Dar ce puls o fi avut Nero, sau Caligula? Probabil un puls al demenței, al balenelor ucigașe, un puls care chiar dacă avea bătăile silențioase ale lui Napoleon, tot un pește... Dar Don Quijote ce puls avea, bre? Actorul pentru care se zice c-a fost scris Hamlet, era grăsan: aici intră în joc și tenzia, cum ar zice Horea Popescu. Shakespeare era și el acolo un actorăș, nu prea mare, zic cirtitorii. El ce tenzie o fi avut? Ii plăcea să joace, și juca în Hamlet, pe Hamlet bătrînul, pe regele mort, juca în stafia regelui ucis, juca rolul Stafiei, juca rolul Morții. Hamlet, cel viu, se întreba ce-i mai bine, a fi sau a nu fi, viu să rămîi, sau morții să te dai. Hamlet cel mort venea din lumea sa de umbre în lumea vie a vieții, el care pierduse un regat și patul conjugal, să ni-l arate pre cel ce câștigase Danemarca, și regina, și să ne întrebe unde e Victoria, unde e Sublimul, în balanța cui, a celor care pierd, sau a celor care câștigă? Parcă-l văd pe Shakespeare, actorul, învăluit în mantie de umbre, venînd spre noi, venînd...

Dumitru Radu POPESCU